

Дмитренко А. А.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

НАРОДНІ ЗНАННЯ ТА ВІРУВАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ ЗІ ЗБИРАННЯМ ГРИБІВ НА ПОЛІССІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ РІВНЕНСЬКОГО РАЙОНУ)

У статті висвітлюються етнокультурні традиції збирання грибів у селах Рівненського району Рівненської області. Об'єктом дослідження є збиральництво, як комплекс виробничих навичок, доповнений архаїчними компонентами світоглядних уявлень та народних знань; предметом – традиційно сформована система вірувань і народних знань, пов'язаних із збиранням грибів. Джерельну базу склали польові етнографічні матеріали, зібрані авторкою у селах означеного регіону упродовж експедиції 2013, організованої Державним науковим центром захисту культурної спадщини від техногенних катастроф. Збір матеріалів здійснювався за авторськими запитальниками. Використані методи контекстологічного аналізу та описово-аналітичний.

Проаналізовані традиції прогнозування урожаю грибів; терміни росту грибів; ставлення до маленького гриба; «щастя на гриби». Відзначено, що прогнози і передбачення базувались на вірі в особливий вплив певних днів народного календаря (різдвяно-новорічні свята, Масниця, Великдень, Трійця, Петра і Павла, Головосіки), які доповнювались періодами важливих господарських робіт (жнива, копання картоплі). Наголошено, що урожай грибів не може бути провісником війни. Особливе ставлення до маленького гриба базувалось на вірі в те, що від боїться людських очей. Успіхи у збиранні грибів пов'язують із «щастям на гриби», яке дається людині при народженні (доля); передається по спадковості; набувається; пов'язане з особливостями поведінки дитини. Зафіксовані звичаї свідчать про багатовікову їх історію, коли людина не могла пояснити певні явища реальними взаємозв'язками в природі

Ключові слова: Рівненське Полісся, традиційне господарство, збиральництво, гриби, традиційний світогляд, народні знання, грибний туризм.

Постановка проблеми. Концепція туристичних «магнітів», сформульована в Україні 2020 року, спрямована на підвищення ролі внутрішнього туризму з метою розвитку територіальних громад. До «магнітів» включаються різноманітні об'єкти не тільки культурної, а й природної спадщини, що зумовлено специфікою того чи іншого регіону і можливостями розвитку не тільки культурного, а й зеленого туризму. Це спонукає дослідження різноманітних аспектів культурної спадщини, які можуть бути включені до системи туризму. Одним з таких етнокультурних елементів є традиції збирання грибів, сформовані у лісових регіонах України. В останні роки «грибний» туризм набуває все більшого розвитку в Карпатах, де організовуються «грибні» тури («На полювання за грибами» та ін.), Свята грибів. Туристичною локацією для грибників може стати і Полісся, тим більше що грибний сезон є доволі тривалим – від середини літа до кінця жовтня. Такі тури і поїздки доцільно супроводжувати різноманітними пізнавальними і розважальними атракціями, наприклад, квестами, святами ін. Україні варто активніше долучатися

і до заходів Європейського дня грибів (European Mushroom Day), який відзначається в четверту суботу вересня. Його головна мета – поширення знань про важливість грибів в екосистемах і системі життєзабезпечення. Все це актуалізує дослідження етнокультурних традицій збирання грибів, що склалися в різних регіонах Полісся.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Традиції збирання грибів є однією із малодосліджених проблем в українській етнології. Окремі аспекти означеної теми розглядалися дослідниками народних знань. Зокрема, С. Чибирак відзначає побутування на Поліссі вірування про залежність між урожаєм грибів і зоряним небом на різдвяно-новорічні свята [8, с. 164]. Окремі традиції збирання грибів висвітлені у статті В. Прус про традиційні назви грибів на Поліссі. Авторка звертає увагу на поведінку грибників у лісі і по дорозі до нього, на ставлення до першого гриба та ін. [6]. Звичаї, приурочені до збирання грибів, що побутували у різних регіонах Українського Полісся, висвітлені у публікаціях А. Дмитренко [2–5].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідження системи народних знань та вірувань, що супроводжували збирання грибів на Поліссі. Завдання: розглянути звичаї прогнозування урожаю грибів; відзначити зв'язок грибів із війною; з'ясувати терміни появи грибів; проаналізувати вірування у «щастя на гриби»; висвітлити ставлення до маленького гриба.

Система народних знань та вірувань, приурочених до збирання грибів, формувалася упродовж тривалого часу і частково збереглася до наших днів. Про давні звичаї сьогодні знають переважно люди старшого віку. Тому важливо вивчати збережені фрагменти етнокультурної пам'яті. Серед питань, інформацію про які вдалось зібрати, – традиції прогнозування урожаю грибів на наступний сезон. Зафіксовано кілька груп маркерів, які були визначальними при передбаченні майбутнього грибного сезону.

Першу групу складають довгострокові прикмети, пов'язані із певними днями народного календаря. Саме останній є в основі численних прогнозів на урожай зернових, ягідного і грибного сезонів, що спричинене прив'язкою свят до того чи іншого періоду в природі. Найбільш поширеним у різних регіонах Українського Полісся є передбачення майбутнього урожаю грибів за зоряним небом на різдвяно-новорічні свята. При цьому, як свідчать польові записи, у виборі конкретного дня спостереження однастайності немає. У с. Князівка прогнози робили на основі спостереження за зорями на усі три Коляди (6.01, 13.01, 18.01), передбачаючи урожай весняних, літніх і осінніх грибів: *«По зорях. От бачите, Коляди. Три Коляди таяк йде. От якщо зорка на перву Коляду, от кажуть, будуть ранні гриби. На другу Коляду – то будуть середні. Ну, посередини. А вже на последню Коляду зорка, то вже будуть будуть гриби (осінні – А. Д.). Отак от»* [1, од. зб. D5S2]. У с. Тишиця на зоряне небо дивились на дві Коляди: на першу визначали як урожай ягід, так і урожай грибів, а на другу – лише грибів: *«Як темно, то значиться будуть ягоди. Перша Коляда! Темна – будуть. А як зорка то гриби. А на другу – то на другу, день Коляди, як уже тево (є зорі – А. Д.), то будуть гриби рости. Як зорка»* [1, од. зб. D6S2]. У с. Богуші прикмету не прив'язують до конкретного дня, а говорять взагалі про Коляди – тобто весь святковий період: *«Каже, якщо... зірки світять крєпко... на Коляди, то сьо на гриби будуть»* (с. Богуші) [1, од. зб. D6S1].

Поширеним було прогнозування грибного сезону в інші дні народного календаря. Подекуди про те, чи будуть влітку гриби, дізнавалися на Мас-

ницю – тиждень, що передує Великому посту і не має сталої дати. Вибір цього періоду для прогнозів обумовлений його важливістю у житті українців, так як символізував своєрідний місток між зимою і літом. Мешканці Полісся вірили, що снігопади цього тижня віщують добрий урожай грибів: *«Як буде на Масляницю... снєг падать, то дубуть гриби... бо на Масляницю снєг падає... так казали»* (с. Бронне) [1, од. зб. D2S4]; *«Снєг на Масляну, ото як падає снєг, то кажуть, то то як гриби. То будуть гриби рости. А хто його знає, чи правда»* (с. Поліське) [1, од. зб. D1S1]; *«Як на Масляну снєг иде, то будуть гриби. А як не иде, то не (будуть – А. Д.)»* (с. Маринин) [1, од. зб. D1S2].

Лише у с. Князівка за зоряним небом спостерігали і на Всеношну (Великодню ніч) [1, од. зб. D6S2]. Подекуди прогнози робили за наявністю інею на деревах взимку без календарної прив'язки (хоча зазвичай за інеєм стежили саме на різдвяно-новорічні свята): *«Передбачить урожай грибів це багато. Як зимою іній, от більшість»* (с. Ставок) [1, од. зб. D1S2].

Названі прикмети є проявами так званої симпатичної (наслідкової), або, як її називає Дж. Фрезер, гомеопатичної (імітативної) магії, побудованої на принципі «подібне викликає подібне», коли «наслідок подібний на свою причину» [7]. Чим же зорі на небі чи іній на деревах подібні на гриби? Очевидно тим, що при хорошому врожаєві гриби «засівають» ліс, як зорі небо. Тому – багато зірок чи інею – багато грибів. Тут магія не потребує жодних дій і контакту «причини» і «наслідку», тільки спостереження. Подібні прикмети можна вважати найдавнішими, коли прогнози більше будувались на архаїчному світоприйнятті, а не на конкретних знаннях навколишнього середовища.

Короткотермінові прогнози, зафіксовані в регіоні, віднесемо саме до народних знань, так як вони побудовані на системі реальних взаємозв'язків між «причиною» і «наслідком». Сьогодні прогнози найчастіше роблять на основі спостереження за різними природними явищами. Основними маркерами для прогнозу урожаю грибів є дощі й тумани влітку і восени. Відомо, що гриби ростуть за рахунок поживних речовин з ґрунту, які «споживають» у рідкому стані, тому дощ є просто необхідним фактором для урожаю. Однак по гриби слід іти тоді, коли над лісом упродовж кількох днів стоїть туман: *«А таке, зараз літом – дощ пошов, туман такий стоїть над лісом, то пару раз туман постоїть і будуть гриби. Ну, щоб за раз, то... Ну, й пора прийде, отаке. Зараз тепло. Це, щоб пішов добрий дощик, щоб промочив*

добре землю, а потім, після того, буває обично, що буває туман такий ранком, і тоді ростуть гриби» (с. Ставок) [1, од. зб. D15S2]; «Я знаю, якщо є дощі регулярно, якщо є туман, то будуть гриби. Ми сьогодні їхали, такий туман був, що їхати не можна було. Є гриби. Ото всі прикмети» (м. Березне) [1, од. зб. D10S1]. А ще урожай грибів віщує «цвітіння землі», яке також є наслідком дощу: «Якщо цвіте земля – будуть гриби... Цвіте по лісі, по бережках цвіте. Може бути на подвор'ї» (с. Губків) [1, од. зб. D16S1].

Наголошуючи на важливості дощів у появі грибів, подекуди вірять, що гриби «бояться грози»: якщо дощ без грому – на гриби, гримить – грибів не буде: «А як хоча дощ є, а гримить, то каже, не буде. Да. Якщо молнія б'є, то вже кажуть, гриби перестануть рости... Бояться грози. Якщо дощ іде да не гримить, вони ростуть, а еслі гримить – вони десь хавають, чи шо» (с. Вітковичі) [1, од. зб. D4S6].

Говорячи про прикмети, приурочені до прогнозування урожаю грибів, респонденти все частіше відзначають, що сьогодні стає все менше людей, які володіли віковими знаннями і могли їх використовувати на практиці: «Якось люди узнавали по зорях... Ну до нас воно вже не дійшло. Вже зараз в нас таких людей, мона сказати, шо вже й немає. Бо ті старіши покоління, воно вже віджило, відійшло від нас, а ми не навчилися того... І я не знаю, не мона винить нікого в цьому, просто то такий час напевно настав» (с. Ставок) [1, од. зб. D15S2]. Окрім того, часто висловлюється думка про те, що сьогодні прикмети «не працюють» – все помінялось, «не сходиться»: «То нема зараз, не ісполняється те, шо колись було» (с. Богуші) [1, од. зб. D6S1].

Поряд з прикметами, які прогнозують урожай грибів, є прикмети, побудовані на взаємозв'язках між грибами та певними подіями, станом природи, урожаєм зернових, плодів та ін. Побутує вірування (і в досліджуваному регіоні також) у те, що урожай на гриби є своєрідним провісником війни. Цьогоріч, з початком повномасштабних військових дій, це обговорюють особливо активно, нагадуючи прикмету про те, що коли вродять гриби, то на людей «помір» буває, що «гриби – гроби». Дійсно, третій рік у нас великий урожай на гриби, як і 1941 року, про що згадують старожили. Але тут варто звернути увагу ще на одну прикмету – урожай грибів віщує неврожай зернових. А що таке у традиційному селі неврожай на зернові, коли люди виживали за рахунок свого господарства? – Це голод і смерть. Саме звідси, очевидно і приказка про «помір» людей. А грибних років у нас було багато.

Важливим аспектом у звичаєвому комплексі, пов'язаному зі збиранням грибів, є терміни їх «викидання», тобто появи (кажуть, гриби викидаються або показуються). При цьому варто брати до уваги, що грибами на Поліссі зазвичай називають лише білі гриби. Перші білі, справжні гриби появляються навесні, у травні, тому їх називають «ранніми» або «майовими»: «Каже, ранні гриби, то кажуть вже майови, ранні гриби» (с. Князівка) [1, од. зб. D5S2]. В окремих селах «викидання» перших білих грибів прив'язують до народного календаря, зокрема, свята Трійці (не має сталої дати, може бути у травні і червні), тому їх здебільшого називають «тройцовими»: «Вони на Тройцу все показуються. Як тако тепленько, да мочить, то вони рано показуються. На Тройцу – тройцове гриби» (с. Хотин) [1, зб. D4S1].

Респонденти відзначають, що ранніх грибів зазвичай дуже мало і бувають не щороку: «Майови. Мона на кілометр єдного найти да й всьо. То сьо майовики називаються. То то реденько» (с. Вітковичі) [1, од. зб. D4S6]; «До Тройци редкость» (с. Богуші) [1, од. зб. D6S1]. Для того, щоб були ранні гриби, також потрібна тепло і дощі: «Тепла весна, да пойдуть дощі, то вони рано покажуться» (с. Хотин) [1, од. зб. D4S1]; «Майовие тоже бувають, як дощі пойдуть, як тепленько, то викінуться. Але тоже маленько» (с. Бронне) [1, од. зб. D2S4].

Поява літніх грибів часто маркується святом Петра і Павла або початком жнив. Вони також потребують відповідної погоди, як ранні і осінні: «В нас осінніє, як дощ проходить і тепло, то будуть бегать за тими грибами» (с. Бронне) [1, од. зб. D2S4]. Осінніми грибами називають ті, що «викидаються» після Головосіки (11. 09), як покопають картоплю: «І це осінні. Вже картоплю, ми копали картоплю после Головосіка і вже були» (с. Чабель) [1, од. зб. D7S1]. Респонденти відзначають, що по якості осінні гриби набагато кращі, ніж весняні: весняних «Я їх не признаю», а осінні «Чистенькіє вони, без червей, без ничего... А вже вони тогди, осінні гриби – вони твердіє, чистіє – ото в мене гриб» (с. Чабель) [1, од. зб. D7S1]; «Оцьо во буде вересень, то вже тоді луччіє, і вони навіть і грубиши, як ти, шо були» (с. Поліське) [1, од. зб. D11S1].

Значної трансформації зазнало вірування в існування «щастя на гриби». На Поліссі вірили у долю (щастя), яка дається людині при народженні, тому вважалось, що із «щастям на гриби» вже народжуються: «Як укого щастя; «То природний талант. Як Божий талант. Вин способний на те»» (с. Вітковичі) [1, од. зб. D4S6, D5S4]; «Шо вин, як уродився,

в його в крові заложане те» (с. Великий Мидськ) [1, од. зб. D9S4]. Хтось переконаний, що це талант, який передається по роду: *«Передається якась. Воно так із рождення передається»* і наводять приклади своїх дітей, які перейняли вміння збирати гриби від рідних: *«А в мене дочка.., то вона і суседям понаносила. Бо мой чоловік вельми любив їх тож брати. І вона вдалася в мого чоловіка, в батька. То вона тож, вона, як поїде, то з чоловіком, то чоловік буде йти – не бачить гриба. А вона каже, у нього пуд ногами гриб»* (с. Хотин) [1, од. зб. D4S1].

Позбавлене будь-якої раціональної основи вірування у те, що на гриби щастить тому, хто в дитинстві «г...о» їв. Тут теж бачимо приклад симпатичної магії, яка передбачає зв'язок певних предметів і явищ. Ця прикмета/вірування поширена по всій території Українського Полісся: *«То ця ж пословица пошла по целом свету»* (с. Друхів) [1, од. зб. D1S4]. Однак з'ясувати її раціональну основу дуже складно. У досліджуваному регіоні одні респонденти вірять у це: *«Кажуть. Якщо дитина, як була маленька, і їла все підряд після себе, то це буде грибник. І воно таке повір'я збувалося»* (с. Ставок) [1, од. зб. D15S2]; інші ставлять прикмету під сумнів: *«Ну, чули також. Так колись казала свекруха: О-о! Вона г...а не їсть, вона грибов не буде збирати! – То як г...о їсть, то то грибувник буде, чи грибовниця. Так воно й правда тому, мабуть»* (с. Бронне) [1, од. зб. D2S4]. Багато наголошують, що раніше про цей взаємозв'язок часто говорили їхні батьки, однак сьогодні вважають прикмету жартом: *«Балакали таке, балакали. Що грибовник, то таке робив»* (с. Хотин) [1, од. зб. D4S1]; *«То колись казали так»* (с. Тишиця) [1, од. зб. D6S2]; *«Ну таке я чула! Я від своїх батьків»* (с. Чабель) [1, од. зб. D7S1]; *«То поговорка. То смих усе, смих»* (с. Великий Мидськ) [1, од. зб. D9S4].

Сьогодні більшість респондентів переконані, що на гриби щастить тому, хто по них постійно ходить, добре знає ліс і грибні місця: *«Бо він знає добре місця. Він часто в ліс ходить. Він через те й знає»* (с. Моквин) [1, од. зб. D1S1]; *«...я знаю, де місця, і де він рос і должен бути рости, то я піду, то я постійно без грибів не прихожу. А як той іде навмання, то таке, як натрапить»* (с. Богуші) [1, од. зб. D6S1]; *«Щастить як той, хто кажний день у ліси, да по гриби. Да знає, де вони мусять бути»* (с. Поліське) [1, од. зб. D11S1]; *«Знай по лісі, і знай, де вони ростуть, то набере кажний»* (с. Більчаки) [1, од. зб. D12S3]. Удачу у тихому полюванні отримує й той, хто прийде до лісу одним з перших: *«В нас, хто перший встав, той грибов*

назбирав» (с. Сівки) [од. зб. D10S2] – тобто на гриби, як і в будь-якій іншій справі, щастить трудолюбивому.

Ще одна проблема, з якою стикаються грибники, – брати чи не брати маленького гриба. Тут також можна виділити кілька точок зору. Одні вважають, що гриби «урочливі», бояться очей, тому якщо, побачив, то потрібно забирати, адже після цього він не виросте, почервивіє, струхне: *«Як очи побачать.., вон трухне зразу»* (с. Тишиця) [1, од. зб. D6S2]; *«Якщо його побачиш.., червивіє будуть.., вон уже не росте, як побачиш»* (с. Хотин) [1, од. зб. D4S1]. Окремі респонденти вірять, що для того, щоб гриб ріс далі, потрібно позбутись його зурочення. Для цього на шапочці слід написати хрестика чи перехрестити: *«... на тій шапці... черкнуть такий хрестик, то він виросте»* [с. Вітковичі од. зб. D5S4]; *«... кажуть, що перехрестить, то на другий день виросте»* [с. Більчаки од. зб. D12S3]. Більшість, знайшовши маленького гриба, беруть його до кошика: *«Як попався, то й беруть»* (с. Моквин) [1, од. зб. D1S1]; *«... якщо ідеши по гриби, то треба брати»* (с. Великий Мидськ) [1, од. зб. D9S4].

Як бачимо, збирання грибів супроводжувалось низкою народних знань та вірувань. Основними були: прогнозування урожаю грибів; терміни «викидання» (появи) грибів; ставлення до маленького гриба; «щастя на гриби». Щодо прогнозування майбутнього грибного сезону, то всі прикмети ділилися на довгострокові і короткострокові. Перші були пов'язані із датами народного календаря, що обумовлено вірою в певні знакові часові проміжки річного обрядового кола (різдвяно-новорічні свята, Масниця, Великдень). Маркерами тут виступали: зоряне небо, сніг, іній. Короткострокові прогнози робили безпосередньо у період грибного сезону. Вони базувались на тривалому спостереженні за природними явищами: дощ, туман, «цвітіння» землі. Щодо поширеного вірування у те, що багатий урожай грибів віщує війну (труни), то, на нашу думку, воно обумовлене іншою прикметою – грибний рік – поганий урожай зернових, що колись приводило до голоду і смертей. Щодо періодів росту грибів, виділяють: весняні (майові, тройцові) гриби, літні (до жнив або свята Петра і Павла), осінні (після Головосіка). Маркерами тут, поряд із святами народного календаря, виступають важливі етапи господарської діяльності. Вірування у «щастя на гриби» обумовлене тим, що є люди, які дуже добре збирають гриби, а є такі, які не мають успіху у цій справі. Пояснюють це: долею, даною від народження; спадковістю (передається

по роду); набутими вміннями; певними особливостями поведінки людини. Неоднозначним є ставлення до малого гриба, з яким пов'язане вірування в його «урочливість» – грибник побачив і наврочив, гриб більше не виросте – почервивіє, струхне. Щоб цього не сталося потрібно перехрестити гриба чи написати на його шапочці хрест – тут уже вплив

християнства. Отож, зі збиранням грибів пов'язані як реальні народні знання, обумовлені багатовіковим досвідом, так і світоглядні вірування, в основі яких лежить симпатична магія, дохристиянські вірування і православний календар. Подальшого дослідження потребують звичаї, пов'язані з поведінкою грибників у лісі, заборони на похід до лісу у певні дні та ін.

Список літератури:

1. Архів Державного наукового центру захисту культурної спадщини від техногенних катастроф, ф. Березне–2013, од. зб. Дмитренко.
2. Дмитренко А. Етнокультурні традиції збирання грибів на Житомирському Поліссі. *Літопис Волині: Всеукраїнський науковий часопис*. Ч. 13. Луцьк, 2013. С. 15–20.
3. Дмитренко А. Традиційні звичаєві норми, повір'я та народні знання, приурочені до збирання грибів на Волинському Поліссі. *Літопис Волині: Всеукраїнський науковий часопис*. Ч. 18. Луцьк, 2018. С. 20–26.
4. Дмитренко А. Збирання ягід та грибів і архаїчні елементи світогляду українців Західного Полісся (друга половина XIX – 30–ті роки XX ст.). *Збірник навч.-метод. Мат. і наук. статей історичного факультету*. Луцьк: Ред.-вид. відділ «Вежа» ВДУ, 2001. С. 20–25.
5. Дмитренко А. Звичаї, вірування, заборони, народні знання, пов'язані із збиранням грибів на Камінь-Каширщині, в системі нематеріальної культурної спадщини. *Минуле і сучасне Волині та Полісся. Камінь-Каширський район в історії України і Волині*. Наук. зб. Вип. 69. Луцьк, 2020. С. 40–49.
6. Прус В. Етнолінгвістична хронологізація поліських назв грибів. *Древляни: Збірник статей та матеріалів з історії та культури поліського краю*. Вип. 1. Львів: Інститут народознавства НАН України, 1996. С. 195–199.
7. Фрезер Дж. Золота ветвь: Исследование магии и религии / Пер. М. К. Рыклина. М.: Политиздат, 1980. URL: <http://www.psylib.ukrweb.net/books/freze01/index.htm> (дата звернення 18.09.2022).
8. Чибирак С. Народні знання як складова частина української культури (за польовими матеріалами з Новоград-Волинського та Ємільчинського районів Житомирської області). *Науковий вісник ЧНУ імені Лесі Українки*. Історичні науки. Луцьк, 2016. Вип. 13. С. 163–168.

Dmytrenko A. A. FOLK KNOWLEDGE AND BELIEFS RELATED TO COLLECTING MUSHROOMS IN THE FIELD (BASED ON MATERIALS FROM THE RIVNE DISTRICT)

The article highlights the ethnocultural traditions of mushroom picking in the villages of the Rivne district of the Rivne region. The object of research is collecting, as a complex of production skills, supplemented by archaic components of worldviews and folk knowledge; the subject is a traditionally formed system of beliefs and folk knowledge related to mushroom picking. The source base consisted of field ethnographic materials collected by the author in the villages of the specified region during the 2013 expedition organized by the State Scientific Center for the Protection of Cultural Heritage from Human-made Disasters. The collection of materials was carried out according to the author's questionnaires. Used methods of contextual analysis and descriptive-analytical.

Analyzed traditions of mushroom harvest forecasting; mushroom growth terms; attitude to a small mushroom; «mushroom happiness». It was noted that forecasts and predictions were based on the belief in the special influence of certain days of the national calendar (Christmas and New Year holidays, Masnytsia, Easter, Trinity, Peter and Paul, Holovosiky), which were supplemented by periods of important economic work (harvest, digging potatoes). It is emphasized that the harvest of mushrooms cannot be a harbinger of war. The special attitude towards the small mushroom was based on the belief that it is afraid of human eyes. Success in picking mushrooms is associated with «mushroom luck», which: is given to a person at birth (destiny); transmitted by heredity; is acquired; due to the characteristics of the child's behavior. Recorded customs testify to their centuries-old history, when a person could not explain certain phenomena with real relationships in nature.

Key words: Rivne Polissia, traditional farming, collecting, mushrooms, traditional outlook, folk knowledge, mushroom tourism.